

Folkenborg skole under 2. verdenskrig

Fire klassevenninner har hatt "mimretime"

Folkenborg skole øst.

Her i østveggen på skolen slo lynet ned sommeren 1941. Skrekkslagne unger løp ut, mens ilden svidde veggen rundt vinduene til høyre på bildet. Akk og gru, så redde vi var! Foto: Eva Tveter

Følgende minner om Folkenborg skole fra krigsårene 1941-45 er nedskrevet av Eva Sperstad Tveter etter samtaler med Astrid Frøyset, Else Revling Holm og Åse Solberg Eduardsen. Tenk så heldige vi var, vi gamle elever på Folkenborg skole som fikk ha hele vår 7-årige skolegang i en av Eidsbergs vakreste bygninger. Ennå i dag, 60 år etter at vi forlot folkeskolen, kaster vi skråblikk opp på det gule, statelige skolehuset når vi passerer. Og vi takker «salig Bentsen» fordi han tegnet det akkurat slik. I all hovedsak er det gode minner vi bærer med oss fra skolen og lærerne våre, selv om krigen preget mesteparten av våre barneskoleår. Vi føler oss privilegerte som fikk lov til å gå på Folkenborg skole.

Minner fra småskolen

Da vi startet i første klasse i 1941, var vi inne i krigens andre år, og selv om vi var små, visste vi godt at mye farlig kunne skje. Det så vi straks på sandkassene foran alle kjellervinduene og av bildet av Quisling som hang over dørene i klasserommene. Anna Oustad, eller frøken

Oustad, som vi kalte henne, møtte 22 forventningsfulle elever i skoleporten, smilende og med vennlig myndighet. Hun stilte oss opp på to rekker, og disse plassene beholdt vi gjennom 7 år.

Allerede andre skoledag kom helsesøster Margit for å måle og veie oss. Matmangelen hadde begynt å gjære seg gjeldende, så noen av oss ble protokollførte som undervektige. Da ble der reprise på vekta etter noen måneder.

Frk. Oustad var en sangglad dame med forkjærlighet for Margrethe Munthes barnesanger. « Nei.nei, gutt,dette må bli slutt»> og andre oppdragende sanger var blant favorittene. Å oppføre seg pent og ordenlig var en dyd. Det var både frøken og våre foreldre enige om.

Vi gikk straks i gang med å lære bokstavene, først de store og så de små. Skrev vi pent i boka, fikk vi en rød og blå R med stjerne nederst til høyre. Fem stjerner ble til en solstjernestråle og var vi riktig flinke, fikk vi en gullstjerne på bakerste side da boka var utskrevet. Målet den gang (som nå) ·ar at elevene skulle lære å lese i første klasse. Den blå ABC-boka vår (med en hane på

omslaget) holdt på datidens kjønnsrollemønster «Mor syr, mens far leser avisen»

Knapphet på klær og sko

Frk. Oustad var rak i ryggen, litt ferm, og nett og pen i tøyet. Om vinteren hadde hun nesten alltid på seg sin høstfargede lusekofte over kjolen. Det å skaffe oss elevene presentable skoleklær kunne være litt av et problem for mange foreldre under krigen. Langbukser var ennå ikke på moten, så jentene gikk nesten alltid i kjoler. For å spare kjolene for slitasje, sydde mødrene våre ermeforkler i mønstret blåtøy. Strømpebukser hørte også framtida til, så på vinteren brukte vi hjemmestrikkede strømper som klødde svært, særlig når de var nyvaskede. Strømpene ble holdt oppe av hvite tøyiliv med lange strikker, og var underbuksene i korteste laget, ble det kaldt ovenfor strømpekantene. Vi må heller ikke glemme de store hårslyfene som kronte vårt rett avklippede hår med sideskill.

Gut ene hadde det litt mer bekvemt med lange underbukser av bomull under sportsstrømper og eplenikkers. Heller ikke stovletter var oppfunnet ennå. Om vinteren gikk vi med beksømstøvler med skospar som klakket og laget små runde fordypninger i golvet. Sommerstid hadde vi ofte tresko som kunne ha «overlær» av papir eller fiskeskinn.

I løpet av de fem lange krigsårene ble det stadig vanskeligere å holde oss skolebarn med pent tøy. De fleste gikk med omsyde kåper, jakker og annet yttertoy. Kanskje var det bestefars gamle frakk som åpenbarte seg som ny skidress med røde, lysende ermer. Det kunne irritere tyskerne som trodde det var en provokasjon fra norske jøssinger. De samme gjaldt våre røde toppluer. Ære, være den som eide en gammel førkrigsransel! (Det het ikke skolesekk på den tid) Det flotteste var å arve en ransel med lokk av selskinn, men mange måtte ta til takke med ransel eller veske av papp eller vevet papir.

Folkenborg skole. 2. klasse 1941/42

1. rekke fra v. Åse Linnerud, Reidun Andersen, Reidun Svendsen, Bjørg Lunder, Ellen Berte Haugen, Else Marie Frøyset, Liv Linnerud
2. rekke fra v. Tore Grinna, Liv Othilie Øyen, Mari Ooline Smerkerud, Jorun Barkerud, Hanne Gundersen, Knut Frøyset
3. rekke fra v. Arne Larsen, Gunnar Knarvik, Herman Berg, Ivar Muskaug, Arne Lie, Odd Wister, Tor Rakstad. Lærerinne Bertha Sønstegaard

En skremmende opplevelse

Da vi gikk i andre klasse, ble det en dag et skremmende kraftig tordenvær. Frøken Oustad underviste fra kateteret da et flammende lyn lyst opp hele klasserommet, umiddelbart etterfulgt av et dundrende tordenskrall som skremte elevene i samlet flokk mellom og over pulttrekkene, ut i korridoren og så videre ut i friluft. Vår ellers så sindige frøken løp sammen med elevene, og utenfor støtte vi på de andre klassene med lærer Ødegård og frøken Sønstegaard. Lærer Fure var den eneste som hadde bevart roen og stagget klassen fra å løpe ut. Denne hendelsen var årsak til at mange av oss hadde angst or lyn og torden i mange år fremover Dette var ikke så underlig da vi oppdaget at lynet faktisk hadde slått ned i veggen i Oustads klasserom. Der var østveggen brunsvidd etterpå

Frøken Oustad var en god lærer Vi følte at hun var glad i oss og at hun gjerne ville at vi skulle bli flinke og kunnskapsrike elever Det vi ikke visste da, var at hun også var en høyt respektert lærer blant sine kolleger, og at hun var en viktig person i lærernes motstandsbevegelse.

Vi rykker opp i fjerde klasse

Etter tre krigsår hos frøken Oustad ble Olav Fure vår lærer for fire år frem i tid. Han var en høy, litt aristokratisk mann med en smule lutende gange, ofte i sine egne tanker på vei mellom Folkenborg skole og sin bolig på Høytorpjordet. Siden han var født i Stryn i Nordfjord la han aldri bort sin vestlandske talemåte med sine lett lespende s'er. Han refererte ofte til «Heime i Stryn», men vi forstod godt hva han sa fordi han alltid snakket høyt og tydelig. Lærernes kleskode under og etter krigen var oftest grå lagerfrakk. Slik også med Fure. Under den hadde han nikkere og rutete sportsstrømper om vinteren. I hukommelsen kan vi mane frem minnet om læreren vår som rygger bakover med ansiktet vendt mot tavla, stopper hårfint akkurat på kanten av podiet og balanserer på tåpissene med oppadstrebbende skotupper - alt mens han kontrollerer hva han nettopp skrev.

Klassens 22 elever ble fordelt på to gutterekker og to og en halv jenterekke. Morgenritualet var det samme hver dag, Høflig hilsing i stående

stilling ved pulten når Fure kom inn av dora, etterfulgt av kort morgenandakt, unison salmesang og «Fadervår» ved ordensmannen (noe vi var etter tur).

Fure som lærer og oppdrager

Første time var alltid kristendom, og der ble vi øvet i utenatføring. De ti bud med forklaringer, trosartiklene og salmevers måtte vi kunne på rams. Annen time var viet regning - vi sa ikke matematikk, den gang. Det var forbeholdt vanskelige regnestykker med x og y. Addisjon og subtraksjon hadde vi lært hos frøken. Hos Fure ble vi straks drillet i den lille multiplikasjonstabellen. Da brukte han en metode som han kalte «Travkjøring» Vi sto oppstilt ved pultene og fikk i fykende fart servert gangestykker som krevde hurtig svar med en gang Fure pekte på oss med pekestokken.

En liten historie om den selvsamme pekestokk. En gang ble Fure sint, og det var ikke ofte. Han slo stokken så hardt i kateteret at den brakk. Et forskrekket gisp hos elevene ble etterfulgt av Fures rungende latter over egen dumhet. Etterpå gikk han ned i sløydalen og laget seg en ny pekestokk!

Regning var en av Fures kjepphester, og vi hadde ofte regneprøver med enkle addisjons- og subtraksjonsstykker øverst på arket, og vanskeligere «lesestykker» nederst. Etter hvert lærte vi også litt geometri og brøkgregning med nye ord som «pi» og «minste felles multiplum». Så viktig syntes Fure regning var, at han også ga oss regnestykker i feriene.

I tredje time var det norsk på timeplanen Vi var kan hende ikke klar over det på den tid, men Fure var uten tvil en svært god norsklærer som drillet oss i grammatikk og setningsanalyse, noe som kom oss til god nytte ved senere læring av fremmedspråk. Det hendte at Fure tok litt av både tegnetimene og kroppsøvingstimene til grammatikkøvelser. Ikke alltid så populært blant oss elever, men nyttig siden i livet.

Resten av dagen fikk vi undervisning i naturfag, geografi og historie. Foran tavla hang flere rekker med Norges- og verdenskart, og vi ble riktig flinke til å peke ut byer, elver, fjell og innsjøer. Engelskundervisning hadde vi dessverre ikke, der misunte vi Mysenelevne. Og selv en så stor

Folkenborg skole, 7.klasse 1950

1. rekke fra v.: Astrid Løken, Solveig Nergård, Berit Oppegård, Åshild Hansen, Randi Heen, Else Knoll, Gerd Muskaug, Mary Bråthen, Odd/aug Østenby, Kari Skje/stad
2. rekke fra v.: Willy Bruserud, Alf Hovland, Thor Isetorp, Hans Krugerud, Ole Gunnar Solberg, Manne Grinna, Olav Fure, Tor Jahren, Dagfinn Mustorp, Nils Martin Lundsrud, Kjell Erik Berg

skole som Folkenborg, med langt opp mot 150 elever, hadde ikkegymnastikksal. Så i kroppsøvingstimene hadde vi ballspill, stafetter, litt friidrett og noen ganger litt tøy og bøy mellom pulterekkene. Siden også vi på Folkenborg skole (som var 7-delt) gikk vi annenhver dag, hadde vi mye hjemmelekser, og vi ble hørt av Fure fra kateteret som vi hadde lest hjemme. Svært ofte hadde vi både skole- og hjemmestiler, og de beste stilene måtte elevene selv lese opp stående oppe ved tavla. Vi fikk karakterer og karakterbok fra tidlig alder, der «Særdelen godt» var beste karakter og «Noenlunde» var den dårligste. Lange skoleturer kunne det naturlig nok ikke bli under krigsårene. Vi kunne ikke bare leie buss en dra av sted.

Men vi var på sykkelturer til Fures hytte ved Lundebyvannet både sommer og vinter - for

bading og for å gå på skøyter. Gledelig var det derfor da vi etter krigen kjørte buss til Fornebu der både Fure og et par av elevene, som hadde fått tillatelse hjemme, fikk en sightseeingstur over Oslo med et lite en motors fly for 10 kroner hver.

Matmangel, skolehager og skolesparing

Det var knapt med mat under krigen. Nesten alle barn var slanke, og både elever, lærere og foreldre var glade for at vi i slutten av krigsårene ble servert svenskesuppe. Det var sunn og mettende mat. Fure oppfordret oss også til å ha skolehage hjemme for å bidra til

Folkenborg skole uværskur

Folken&org skoles uværsskur står der fortsatt slik som Bentsen tegnet det. Der søkte vi ly på regnværsdager, jentene kastet ball på veggen. guttene kastet på stikka, og der hadde heie skolen sine utedoer, jenter og gutter på hver sin side av bygningen. Ble det skrevet stygge ting på doveggen, fikk vi reprimande. Foto Eva Tveter.

familiens matauk. På slutten av sommeren kom han på varslet inspeksjon, og da gjaldt det å ha ugrasfrie grønnsaksenger.

Et annet tiltak for å gi oss en innføring i økonomi, var skolesparing. Det var ikke store beløp det dreide seg om. Kanskje hadde vi klart å spare sammen en to- eller fem-kroning som Fure tok i mot på kateteret, førte inn på vår skolesparebok, og gikk i Eidsberg Sparebank i nabohuset på Hegglin med.

Krig, tyskere og skolegang

Siden tyskerne beslagla skolen vår flere ganger når det var plassmangel for dem på Høytorp fort, hadde vi mange avbrekk i skolegangen. Ved et storinnrykk av tyskere høsten 1944 improviserte skolemyndighetene undervisning for skolen vår på Folkenborg museum. Det var spennende, vi kalte oss for museumsgjenstander og hadde lange frikvarter fordi vi lot som vi ikke hørte når Fure ringte oss inn til timen med sin kubjelle. Fure var som nesten alle lærerne i bygda sterkt imot nazismen. Han var en av mange lærere som ble tatt i avhør i Åkerbergveien i Oslo. Dette var i mars 1942, og han kom heldigvis tilbake etter et par uker. Da freden kom, roste han oss elevene fordi vi aldri hadde ofret ministerpresidenten i

ramme over døra et blikk. Vi jublet da bildet av Quisling ble byttet ut med kong Haakons milde profil. Noen av oss fant glede i å kaste blink på Quislingbildet først.

Vi minnes lærer Fure med ærbødighet og takk

I ettertid har vi forstått at Fure var en lærer som ikke bare forsøkte å gi oss mest mulig faglig kunnskap, men også ville bidra til å gi oss annen ballast med på veien – slik som pliktfølelse og ærlighet. En dag i 7. klasse, da Fure satt bak kateteret og snart skulle sende klassen sin vider ut i livet, tok han på seg en svært alvorlig mine, skottet over brillekanten, mens han dreide på gullringen sin på høyre pekefinger - «Dette er forlovelsesringen min», sa Fure - Og det å forlove seg betyr egentlig å love for mye. Husk det, kjære elever, at å love troskap til et annet menneske er en alvorlig sak som stiller store krav til dere sjøl». Litt rart kanskje at vi husker denne episoden 60 år etter.

Vi er glade og takknemlige over å ha hatt en så god lærer som Olav Fure, og vi er oppriktig lei oss for at Fures siste år som underviser ble problematiske for ham på grunn av en stadig mer svekket hørsel.